

# Spis treści

|                                                                                              |    |
|----------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| Wstęp                                                                                        | 11 |
| <b>Część 1</b>                                                                               |    |
| <b>Powstanie rachunkowości jako ewidencji systemowej</b>                                     | 15 |
| Wprowadzenie (Katarzyna Klimczak)                                                            | 15 |
| <b>Rozdział 1.1. Ewidencja gospodarcza w starożytności</b>                                   | 17 |
| Marta Gawart                                                                                 |    |
| 1.1.1. System zapisów gospodarczych w starożytnej Mezopotamii                                | 17 |
| 1.1.2. Ewidencja gospodarcza starożytnych Greków i Rzymian                                   | 27 |
| <b>Rozdział 1.2. Powstanie systemu księgowości podwójnej</b>                                 | 39 |
| Katarzyna Klimczak                                                                           |    |
| 1.2.1. Czynniki rozwoju ewidencji systemowej w średniowieczu                                 | 39 |
| 1.2.2. Ewolucja systemu księgowości podwójnej                                                | 43 |
| 1.2.3. Dawne księgi rachunkowe jako świadectwo kształtowania się systemu ewidencji księgowej | 48 |
| <b>Część 2</b>                                                                               |    |
| <b>Pierwsze opracowania z zakresu rachunkowości</b>                                          | 65 |
| Wprowadzenie (Katarzyna Klimczak)                                                            | 65 |

|                                                                                               |     |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Rozdział 2.1. Praautorzy literatury poświęconej księgowości</b>                            | 67  |
| Katarzyna Klimczak                                                                            |     |
| 2.1.1. Benedetto Cortugli                                                                     | 67  |
| 2.1.2. Luca Pacioli                                                                           | 68  |
| <b>Rozdział 2.2. Opracowania popularyzujące system księgowości podwójnej (XVI–XVIII wiek)</b> | 77  |
| Katarzyna Bareja                                                                              |     |
| 2.2.1. Włoscy kontynuatorzy myśli Luki Paciolego                                              | 77  |
| 2.2.2. Traktaty o systemie księgowości podwójnej autorów z innych państw                      | 80  |
| <br><b>Część 3</b>                                                                            |     |
| <b>Myśl teoretyczna rachunkowości w XIX wieku</b>                                             | 85  |
| Wprowadzenie (Katarzyna Klimczak)                                                             | 85  |
| <b>Rozdział 3.1. Teoria własnościowa</b>                                                      | 87  |
| Katarzyna Bareja, Katarzyna Klimczak                                                          |     |
| 3.1.1. Prekursorzy teorii własnościowej                                                       | 87  |
| 3.1.2. Brytyjscy przedstawiciele teorii własnościowej                                         | 90  |
| 3.1.3. Thomas Jones i Charles Ezra Sprague – amerykańscy zwolennicy teorii własnościowej      | 94  |
| 3.1.4. Niemieckojęzyczni reprezentanci teorii własnościowej                                   | 102 |
| <b>Rozdział 3.2. Teoria przedsiębiorstwa</b>                                                  | 104 |
| Katarzyna Klimczak                                                                            |     |
| 3.2.1. Prekursorzy teorii przedsiębiorstwa                                                    | 104 |
| 3.2.2. Teoria przedsiębiorstwa w ujęciu Ezekiela Gillmana Folsoma                             | 108 |
| <b>Rozdział 3.3. Teorie kont</b>                                                              | 114 |
| Edyta Łazarowicz                                                                              |     |
| 3.3.1. Klasyfikacja teorii kont                                                               | 114 |
| 3.3.2. Teorie personalistyczne                                                                | 116 |
| 3.3.3. Teorie materialistyczne                                                                | 123 |

**Rozdział 3.4. Wczesne koncepcje rachunku kosztów** 132

Marta Gawart

**3.4.1. Prekursorzy rachunku kosztów w XIX-wiecznej Francji i Anglii** 132**3.4.2. Koncepcje rachunku kosztów u schyłku XIX wieku** 141**Rozdział 3.5. Koncepcje pomiaru wartości składników majątku  
przedsiębiorstwa w rozważaniach XIX-wiecznych autorów** 164

Marta Gawart

**3.5.1. Wycena zapasów w XIX-wiecznych opracowaniach o rachunkowości** 164**3.5.2. Pomiar wartości aktywów trwałych w rachunkowości XIX wieku** 168**Część 4****Przegląd myśli teoretycznej rachunkowości  
w Stanach Zjednoczonych w I połowie XX wieku** 177

Wprowadzenie (Katarzyna Bareja) 177

**Rozdział 4.1. Charles Ezra Sprague i Henry Rand Hatfield  
– twórcy kompleksowej teorii własnościowej** 179

Katarzyna Bareja

**4.1.1. Charles Ezra Sprague – teoretyk przełomu stuleci** 179**4.1.2. Henry Rand Hatfield – teoretyk wszechstronny** 184**Rozdział 4.2. William Andrew Paton – teoretyk reagujący  
na zmiany w otoczeniu gospodarczym** 196

Katarzyna Bareja

**4.2.1. Ogólna teoria rachunkowości Williama Andrew Patona** 196**4.2.2. Wycena w rachunkowości według Williama Andrew Patona** 202**Rozdział 4.3. Koncepcje teoretyczne Ananiasa Charlesa Littletona,  
Henry'ego W. Sweeneya, Kennetha MacNeala,  
Johna B. Canninga** 207

Katarzyna Bareja

**4.3.1. Ananias Charles Littleton – zwolennik wartości historycznej  
w rachunkowości** 207**4.3.2. Henry W. Sweeney – twórca rachunkowości stabilizowanej** 211

|                                                                               |     |
|-------------------------------------------------------------------------------|-----|
| 4.3.3. Kenneth MacNeal – teoretyk poszukujący właściwej metody wyceny aktywów | 216 |
| 4.3.4. John B. Canning – twórca systemu rachunkowości dla ekonomistów         | 220 |

## Część 5

### Osiągnięcia brytyjskich teoretyków rachunkowości w I połowie XX wieku 227

|                             |     |
|-----------------------------|-----|
| Wprowadzenie (Marta Gawart) | 227 |
|-----------------------------|-----|

#### Rozdział 5.1. Prekursorzy rachunkowości na uniwersytetach brytyjskich 229

Marta Gawart

|                                |     |
|--------------------------------|-----|
| 5.1.1. Lawrence Robert Dicksee | 229 |
|--------------------------------|-----|

|                                         |     |
|-----------------------------------------|-----|
| 5.1.2. Frederic Rudolf Mackley de Paula | 236 |
|-----------------------------------------|-----|

#### Rozdział 5.2. Ekonomiści w rachunkowości brytyjskiej początku XX wieku 245

Marta Gawart

|                             |     |
|-----------------------------|-----|
| 5.2.1. Josiah Charles Stamp | 245 |
|-----------------------------|-----|

|                                                                              |     |
|------------------------------------------------------------------------------|-----|
| 5.2.2. Szkoła rachunkowości London School of Economics w latach 30. XX wieku | 248 |
|------------------------------------------------------------------------------|-----|

## Część 6

### Dominujące nurty badań w Stanach Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii w II połowie XX wieku 253

|                                               |     |
|-----------------------------------------------|-----|
| Wprowadzenie (Katarzyna Bareja, Marta Gawart) | 253 |
|-----------------------------------------------|-----|

#### Rozdział 6.1. Badania normatywne w rachunkowości 255

Marta Gawart

|                                   |     |
|-----------------------------------|-----|
| 6.1.1. Alternatywne teorie wyceny | 255 |
|-----------------------------------|-----|

|                                                   |     |
|---------------------------------------------------|-----|
| 6.1.2. Koncepcja wartości dla właściciela/biznesu | 264 |
|---------------------------------------------------|-----|

#### Rozdział 6.2. Badania pozytywne w rachunkowości 274

Katarzyna Bareja

|                                        |     |
|----------------------------------------|-----|
| 6.2.1. Nurt empiryczny w rachunkowości | 274 |
|----------------------------------------|-----|

|                                                   |     |
|---------------------------------------------------|-----|
| 6.2.2. Badania rynku kapitałowego w rachunkowości | 275 |
|---------------------------------------------------|-----|

|                                                            |     |
|------------------------------------------------------------|-----|
| 6.2.3. Pozytywna teoria tworzenia standardów rachunkowości | 284 |
|------------------------------------------------------------|-----|

## Część 7

### Niemiecka teoria rachunkowości w XX wieku 293

Wprowadzenie (Katarzyna Klimczak) 293

#### Rozdział 7.1. Teoria bilansu statycznego 295

Katarzyna Klimczak

7.1.1. Założenia statycznej teorii bilansowej 295

7.1.2. Rachunek zysków i strat oraz bilans w ujęciu Wilhelma Osbahra 298

7.1.3. Totalny bilans według Waltera Le Coutre'a 301

#### Rozdział 7.2. Teoria bilansu dynamicznego 305

Katarzyna Klimczak

7.2.1. Bilans dynamiczny Eugena Schmalenbacha 305

7.2.2. Zmodyfikowana teoria bilansu dynamicznego Ernsta Walba 313

7.2.3. Teoria bilansu eudynamicznego Heinricha Sommerfelda 316

7.2.4. Bilans dynamiczny w ujęciu Carla Sganziniego 317

#### Rozdział 7.3. Rozwój teorii bilansowych w Niemczech w XX wieku 321

Katarzyna Klimczak

7.3.1. Teoria bilansu organicznego 321

7.3.2. Teoria bilansu pagatorycznego 325

7.3.3. Późniejsze teorie bilansowe 330

## Część 8

### Obszary badawcze w nauce rachunkowości we Włoszech w XX wieku 337

Wprowadzenie (Edyta Łazarowicz) 337

#### Rozdział 8.1. Dokonania włoskich uczonych w I połowie XX wieku 339

Edyta Łazarowicz

8.1.1. Giuseppe Cerboni, Giovanni Rossi, Fabio Besta 339

8.1.2. Gino Zappa 344

8.1.3. Badania w zakresie rachunku kosztów 352

8.1.4. Badania w zakresie historii rachunkowości i innych obszarów 360

|                                                                                                    |     |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Rozdział 8.2. Dokonania włoskich uczonych w II połowie XX wieku                                    | 370 |
| Edyta Lazarowicz                                                                                   |     |
| 8.2.1. Pietro Onida, Aldo Amaduzzi i inni włoscy uczeni                                            | 370 |
| 8.2.2. Badania w zakresie historii rachunkowości i informacyjnej<br>perspektywy rachunkowości      | 374 |
| <br><b>Część 9</b>                                                                                 |     |
| <b>Przegląd wybranych osiągnięć teoretycznych<br/>spoza głównego nurtu badań</b>                   | 379 |
| Wprowadzenie (Katarzyna Klimczak)                                                                  | 379 |
| <br><b>Rozdział 9.1. Rozwój teorii rachunkowości w XX wieku we Francji</b>                         |     |
| Katarzyna Klimczak                                                                                 | 381 |
| 9.1.1. Pionierzy francuskiej teorii rachunkowości                                                  | 381 |
| 9.1.2. Jean Dumarchey – najwybitniejszy francuski teoretyk rachunkowości                           | 384 |
| 9.1.3. Inni autorzy francuscy                                                                      | 385 |
| <br><b>Rozdział 9.2. Obszary zainteresowań teorii rachunkowości w Holandii<br/>w XX wieku</b>      |     |
| Katarzyna Klimczak                                                                                 | 388 |
| 9.2.1. Rachunkowość jako element ekonomii przedsiębiorstwa                                         | 388 |
| 9.2.2. Koncepcja działalności przedsiębiorstwa Théodore’a Limperga                                 | 389 |
| 9.2.3. Teoria audytu Théodore’a Limperga                                                           | 394 |
| 9.2.4. Wpływ koncepcji Théodore’a Limperga na rozwój teorii i praktyki<br>rachunkowości w Holandii | 395 |
| <br><b>Rozdział 9.3. Rozwój teorii rachunkowości w XX wieku w Japonii</b>                          |     |
| Katarzyna Klimczak                                                                                 | 398 |
| 9.3.1. Mistrz japońskiej rachunkowości – Kiyoshi Kurosawa                                          | 398 |
| 9.3.2. Rachunkowość jako nauka według Wasabury Kimury                                              | 400 |
| 9.3.3. Modele ustalania wyniku finansowego według Iwao Iwaty                                       | 402 |
| 9.3.4. Koncepcja trójwymiarowej rachunkowości Yujego Ijiriego                                      | 403 |
| <br><b>Bibliografia</b>                                                                            |     |
| Spis tabel                                                                                         | 424 |
| Spis rysunków                                                                                      | 426 |